

Natura juridică a răspunderii civile în etapa negocierilor precontractuale și încheierea contractelor preparatorii

Conferențiar univ. dr. Lacrima Rodica Boilă

Facultatea de științe economice, juridice și administrative

Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș,

avocat, Baroul Mureș

Preliminarii

- Studiul își propune să analizeze dispozițiile art.1182-1183 Codul civil referitoare la conduita părților în etapa precontractuală, în cadrul procesul de formare progresivă a consimțământului prin negocieri sau încheierea unor contracte prealabile, stabilind condițiile încheierii în viitor a unui contract.
- Din această perspectivă, ne propunem să abordăm condițiile angajării răspunderii civile delictuale pentru faptele ilicite extracontractuale cauzatoare de prejudicii, pentru a semnala o nouă ipoteză de răspundere civilă care are ca etalon exigențele bunei -credințe.

Codul civil

Legea nr.287/2009 privind *Noul Cod civil* a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.511/24 iulie 2009. Redactarea proiectului acestui cod a început încă în anul 1997, fiind valorificate mai multe surse de inspirație: Codul civil francez, astfel cum a fost modificat la 23 iunie 2006, Codul civil din Quebec, Codul civil italian, Codul civil elvețian și Codul elvețian al obligațiilor. În același timp au fost introduse o serie de prevederi din Principiile *Unidroit* și Principiile *Dreptului European al Contractelor*.

Reglementări din Codul civil

- **Definiția contractului. Art.1166:** Contractul este acordul de voințe dintre două sau mai multe persoane cu intenția de a constitui, modifica sau stinge un raport juridic.
- **Libertatea de a contracta Art.1169:** Părțile sunt libere să încheie orice contracte și să determine conținutul acestora, în limitele impuse de lege, de ordinea publică și de bunele moravuri.
- **Buna-credință. Art.1170:** Părțile trebuie să acționeze cu bună-credință atât la negocierea și încheierea contractului, cât și pe tot timpul executării sale. Ele nu pot înlătura sau limita această obligație.

Reglementări în Codul civil

- **Buna-credință în negocieri. Art. 1183**
- (1) Părțile au libertatea inițierii, desfășurării și ruperii negocierilor și nu pot fi ținute răspunzătoare pentru eșecul acestora.
- (2) Partea care se angajează într-o negociere este ținută să respecte exigențele bunei-credințe. Părțile nu pot conveni limitarea sau excluderea acestei obligații.
- (3) Este contrară exigențelor bunei-credințe, între altele, conduita părții care inițiază sau continuă negocieri fără intenția de a încheia contractul.
- (4) **Partea care inițiază, continuă sau rupe negocierile contrar bunei-credințe răspunde pentru prejudiciul cauzat celeilalte părți.** Pentru stabilirea acestui prejudiciu se va ține seama de cheltuielile angajate în vederea negocierilor, de renunțarea de către cealaltă parte la alte oferte și de orice împrejurări asemănătoare.

-

Principiul buneii-crediințe

- Prin importanța sa teoretică și practică, *buna credință* reprezintă una „constantele dreptului”, fiecare orânduire socială punându-și amprenta asupra semnificațiilor sale etico-morale și juridice.
- Prin invocarea buneii credințe se urmărește asigurarea conformității dintre gândire și expresiile ce o traduc, între procesul psihologic care precede și însoțește fapta, și scopul urmărit. Întrunirea celor două conformități presupune realizarea nobilului deziderat, cel definit ca fiind „*conștiința datoriei*”.
- Cicero definea sintetic buna-crediință ca fiind „*sinceritate în cuvinte (veritas) și fidelitate (constantia) în angajamente*”.

Principiul bunei credințe

- Terminologie: buna credință (sinonime onestitate, sinceritate) reprezintă convingerea unei persoane că acționează în temeiul unui drept și conform cu legea sau ceea ce se cuvine.
- Definiția legală, art.14 Codul civil: (1) *Orice persoană fizică sau persoană juridică trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile civile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri.* (2) *Buna-credință se prezumă până la proba contrară.*
- Doctrină: buna credință poate fi raportată la „faptele psihologice determinate care alcătuiesc onestitatea”, la „elementele intrate în sfera dreptului ca o consecință a acestora cum sunt intenția dreaptă, diligența, liceitatea și abținerea de la producerea prejudiciului”, fie la „forme de manifestare în raporturi juridice printr-o activitate onestă, loială și de totală încredere reciprocă la încheierea și executarea actelor juridice, a obligațiilor în general și a contractelor în special, ori prin credința eronată și scuzabilă”.

Abuzul de drept

- Art.15 C.civ.: *„Niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv și nerezonabil, contrar bunei-credințe.”*
- Prin articolul 1353 din noul Cod civil a fost consacrat în mod expres *„exercițiului drepturilor”* în conformitate cu scopul economic și social în vederea căruia au fost legal recunoscute, ca fiind o cauză de natură să înlăture caracterul ilicit al *unei fapte delictuale*, cu excepția *„(...)cazului în care a săvârșit fapta cu intenția de a-l vătăma pe altul”*.

Abuzul de drept

- Abuzul de drept este *o ipoteză de răspundere civilă delictuală*, fundamentă subiectiv, prin care se urmărește, preponderent, sancționarea făptuitorului pentru exercitarea abuzivă, cu rea credință a drepturilor subiective. Pentru antrenarea răspunderii se impune întrunirea elementelor constitutive, respectiv *prejudiciul, fapta ilicită, legătura de cauzalitate dintre acestea și vinovăția autorului*, aceasta din urmă numai sub forma intenției, având și un „scop” precis, acela de „*a vătăma sau păgubi pe altul...*”
- Doctrină: „*(...)abuzul de drept este un concept mult mai complex decât cel avut în vedere de promotorii teoriei care îi poartă numele și că nu-și mai găsește fundamentul unic în intenția malefică a titularului...*” Întreaga construcție juridică propusă are în vedere elementul obiectiv al raportului juridic privind consecințele produse prin deturnarea exercițiului legal al dreptului subiectiv, respectiv „*disproporția vădită între avantajul titularului și prejudiciul suferit de victimă*”. Sunt susceptibile de abuz nu numai drepturile subiective, dar și simplele interese cu condiția de a fi legitime

Abuzul de drept

- Abuzul de drept intră în sfera *ilicitului civil*, dacă avem în vedere faptul că „(...)un act devine ilicit când încalcă normele dreptului”, iar „fapta devine ilicită când prin săvârșirea ei se aduce atingere dreptului subiectiv pe care legea îl ocrotește și îl recunoaște în favoarea unei persoane”.
- Exercițiul anormal al dreptului subiectiv, prin deturnarea lui de la scopul în vederea căruia a fost recunoscut legal, reprezintă un ”*abuz de drept*” care poate fi săvârșit fie prin neîndeplinirea îndatoririlor speciale preexistente, fie prin neîndeplinirea unor obligații legale generale, cum ar fi aceea de a te comporta în viața socială cu prudența și diligența unui om rațional.

Formarea progresivă a contractului

Mecanismul de formare a contractului presupune următoarele etape:

- **1.Etapa precontractuală** în care viitorii contractanți negociază, formulează propuneri, schimbă idei, informații, puncte de vedere cu scopul de a determina conținutul și oportunitatea contractului, fără a exista certitudine a încheierii acestuia.
- **2.Încheierea contractului**, constând în acceptarea fără rezerve a ofertei
- **3.Executarea obligațiilor contractuale**
- **4.Etapa postcontractuală.**

Etapa precontractuală

- **Încheierea contractului. Art. 1182**
- (1) Contractul se încheie prin negocierea lui de către părți sau prin acceptarea fără rezerve a unei oferte de a contracta.
- (2) Este suficient ca părțile să se pună de acord asupra elementelor esențiale ale contractului, chiar dacă lasă unele elemente secundare spre a fi convenite ulterior ori încredințează determinarea acestora unei alte persoane.
- (3) În condițiile prevăzute la alin. (2), dacă părțile nu ajung la un acord asupra elementelor secundare ori persoana căreia i-a fost încredințată determinarea lor nu ia o decizie, instanța va dispune, la cererea oricăreia dintre părți, completarea contractului, ținând seama, după împrejurări, de natura acestuia și de intenția părților.

Etapa precontractuală

- În această etapă, pe lângă negocieri, pot fi încheiate contracte:
- **-contracte de negociere** care reglementează modul de desfășurare a negocierilor și a celorlate pregătiri în vedere a încheierii contractului final stabilind *obligații de a negocia, de a continua negocierile, de sinceritate, de exclusivitate a negocierilor, de asistență, de suportare a anumitor costuri precontractuale* etc. Un asemenea contract este numit „acord de principiu” și se consideră că dă naștere unei obligații de negociere (considerată de rezultat) și unei obligații de bună-credință (considerată de mijloace);
- **acorduri preliminare** prin care sunt stabilite punctele asupra cărora s-a ajuns la un acord. Participanții la negocieri stabilesc punctele comune care nu vor mai trebui să facă obiectul negocierilor, fiind considerate elemente contractuale lămurite. Consecința primară a acestui tip de acord este aceea că niciuna din părți nu poate repune în discuție unilateral elementele asupra cărora s-a convenit prin acordul parțial ;

Etapa precontractuală

- **pactul de preferință** — este un contract preparatoriu, prin care, una dintre părți se obligă față de cealaltă să o prefere ca partener contractual în condiții identice de contractare, față de orice alți potențiali contractanți .
- **promisiunea unilaterală de a contracta** — reprezintă acel contract preparatoriu prin care una dintre părți se obligă să contracteze, dacă cealaltă parte va dori. O asemenea convenție trebuie să respecte cerințele contractului proiectat sau promis (art. 1279 Codul Civil).
- **pactul de opțiune** reglementat de art. 1278 C.civ.: „Atunci când părțile convin ca una dintre ele să rămână legată de propria declarație de voință, iar cealaltă să o poată accepta sau refuza, acea declarație se consideră o ofertă irevocabilă și produce efectele prevăzute la art. 1191 C.civ.”
- **promisiunea bilaterală de a contracta** reglementată de art.1279 Codul civil - varietate de contract preparatoriu care implică obligația asumată de ambele părți de a încheia în viitor un contract. Promisiunea de a contracta „*trebuie să conțină toate acele clauze ale contractului promis, în lipsa cărora părțile nu ar putea executa promisiunea*”. În cazul neexecutării promisiunii de a încheia contractul, partea îndreptățită poate să solicite daune-interese sau chiar, pronunțarea unei „*hotărâri care să țină loc de contract*” .

Conceptul de bună credință în etapa precontractuală

- Componente:
- a). **Obligația de loialitate** care impune participanților la negocieri să își manifeste sincer și onest intenția sau scopul urmărit, să își execute obligațiile asumate cu corectitudine, fără scopuri ascunse, fără a urmări producerea de prejudicii altor persoane;
- b). **Obligația de cooperare** – participanții să coopereze în mod real, constructiv la dezbateri, cu intenția de a contribui la armonizarea pozițiilor și, în final, la încheierea contractului;
- c). **Obligația de confidențialitate** - participanții sunt obligați să păstreze secretul negocierilor și să nu se folosească în interes propriu de informațiile confidențiale despre care au aflat în timpul negocierilor;
- d). **Obligația de informare** - este o obligație legală și implicită, dedusă din obligația generală de bună-credință și se raportează la formarea consimțământului.

Obligația de confidențialitate

- **Art. 1184 C.civ.:** *„Când o informație confidențială este comunicată de către o parte în cursul negocierilor, cealaltă parte este ținută să nu o divulge și să nu o folosească în interes propriu, indiferent dacă se încheie sau nu contractul. Încălcarea acestei obligații atrage răspunderea părții în culpă.”*
- În cazul în care părțile derogă de la prevederile art. 1184 Cod Civil, vor permite utilizarea informațiilor obținute în cadrul negocierilor și în relațiile cu alte persoane, eventual în alte negocieri.
- În aceste împrejurări informațiile nu mai sunt confidențiale, dar vor putea fi înlocuite cu alte obligații convenționale, cum ar fi obligația de sinceritate cu privire la eventualele negocieri paralele, la persoanele cu care acestea sunt purtate, la rezultatul acestora etc.

Obligația de informare

- **Art. 1214 C.civ.** (1) *Consimțământul este viciat prin dol atunci când partea s-a aflat într-o eroare provocată de manoperele frauduloase ale celeilalte părți ori când aceasta din urmă a omis, în mod fraudulos, să îl informeze pe contractant asupra unor împrejurări pe care se cuvenea să i le dezvăluie.*
- **Obiectul obligației de informare privește** informații legate de viitorul contract și care sunt considerate importante pentru încheierea acestuia.
- **Natura juridică:** este o obligație de rezultat, în sensul că, cel care o datorează trebuie să se asigure că transmiterea informațiilor s-a realizat și că astfel, scopul obligației a fost realizat, astfel că destinatarul informației a înțeles informațiile care i-au fost furnizate.
- **Scopul informațiilor** constă în asigurarea unui consimțământ neviciat, valid la momentul încheierii contractului.
- **Caracterul precontractual sau contractual** al obligației de informare este adesea dificil de determinat datorită formării progresive a consimțământului în faza negocierii contractului .
- În domeniul **dreptului consumului** obligația de informare precontractuală are un caracter legal și expres fiind stabilite sancțiuni aplicabile viciilor de consimțământ.

Buna credință în negocieri

- Inițierea negocierilor sau întreruperea negocierilor contrar bunei credințe se sancționează prin angajarea răspunderii delictuale pentru plata de daune interese reprezentând cheltuielile angajate în vederea negocierilor sau orice alt epierderi cauzate de renunțare de către cealaltă parte la alte oferte asemănătoare.
- Întreruperea negocierilor se poate datora unor cauze temeinic justificate cum ar fi identificarea altei afaceri mai profitabile, lipsa de credibilitate a partenerului, lipsa unor garanții satisfăcătoare etc. Ceea ce se sancționează este *conduita contrară bunei credințe*, iar nu comportamentul de re-credință.

Conceptul de rea credință în etapa precontractuală

- Doctrină: Reaua credință este cunoașterea de către o persoană a caracterului nefondat al pretenției sale, a caracterului delictual sau cvasidelictual al actului său sau al titlului său (Henri Capitant).
- Exemple: angajarea într-o negociere precontractuală fără intenția reală de a încheia un contract, întreruperea intempestivă a negocierilor.
- Conținutul noțiunii:
 - -subiectiv implicând intenția indirectă sau directă de a se manifesta în sens prejudiciabil față de drepturile subiective sau interesele legitime ale celeilalte părți și printr-o promovare disproportionată și păgubitoare a propriilor interese;
 - -obiectiv: acțiunile sau inacțiunile care contravin standardului social sau legal al comportamentului de bună credință

Buna credință/reaua credință

- Reaua credință implică întotdeauna intenție răuvoitoare, nefiind antonimul perfect al buneii credinte;
- Conduita contrară buneii credinte nu este întotdeauna de rea-credință, ci numai atunci când este animată de intenții rău-voitoare;
- Reaua-credință este strict legată de starea de spirit a unei persoane, pe când buna-credință nu implică o anumită intenție.
- Reaua credință/culpă/neglijență
- Reaua credință se stabileste prin raportare la faptele unei persoane rezonabile aflate în acealeasi circumstnațe, fiind sancționată lipsa buneii credinței și nu neaparat reau credință.
- Încălcarea obligației de bună credință în etapa precontractuală antrenează răspunderea civilă și în cazul celei mai ușoare culpe, pe când reaua-credință precontractuală presupune cunoașterea si anticiparea producerii prejudiciului și antrenează răspunderea civilă pentru prejudiciul cauzat, inclusiv pentru prejudiciul imprevizibil.

Reaua credință precontractuală și răspunderea civilă

- Participanții la negocieri au libertatea inițierii, desfășurării, ruperii negocierilor fără a fi răspunzători de eșecul acestora. Buna credință precontractuală îi obligă să își exercite această libertate numai în limitele scopului economic-social pentru care a fost recunoscută.
- Inițierea negocierilor reau creidnș poate manifesta de către una dintre părți care eparticipă fără intenția de a încheia creodata contractul ce s enegociază, intenție dubliată de scop ascuns.
- Desfășurarea negocierilor-inclcare aobligatiilor de informare și confidențialitate, încercare a sau menținere a in eroare a ceilalt eparti cu privire la aspecte determinante ale contractului, insuflare aunei temeri, profitarea de stare de nevoie, formulare a unor rpetenii exagerate
- Ruperea intempestivă a negocierilor este o manifestare a relei credințe, fiind o faptă ilicită de natură să antreneze răspunderea civilă delictuală

Efectele relei-credințe precontractuale

- a).dacă nu se încheie contractul –răspundere civilă delictuală cu obligarea la daune interese pentru „pierderea șanseii” de a încheia contractul.În cazul încălcării unui contract de negociere, răspunderea va fi contractuală.
- Prejudiciul precontractul constă în pierderi pecuniare, la care se adaugă prejudiciul moral și beneficiul nerealizat, raportat la posibilitatea rezonabilăpentru realizarea „șanseii”.

Efectele relei-credințe precontractuale

- *b). Dacă se încheie contractul*
- *-nulitatea relativă a contractului pentru viciu de consimțământ-dolul omisiv sau comisiv privind încălcarea obligației de informare;*
- *-nulitatea contractului pentru manifestarea relei credințe precontractuale interpretată ca violență, viciu de consimțământ;*
- *-în cazul leziunii, anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită;*